

UVR VII -

USPEŠNO VKLJUČEVANJE ROMOV V VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE II

MEDKULTURNI DIALOG: SPOZNAJMO SE

Program z gradivom

Novo mesto, avgust 2012

Avtorica:

Maja Žunič Fabjančič

Izdajatelj: Razvojno izobraževalni center Novo mesto

Zanj: Marjeta Gašperšič

Novo mesto, avgust 2012

Opomba: Gradivo ni lektorirano.

Program je pripravil RIC Novo mesto v okviru projekta Uspešno vključevanje Romov v VIZ II. Pripravo programa je omogočilo sofinanciranje Evropskega socialnega sklada Evropske unije in Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov v obdobju od 2007 - 2013, razvojne prioritete »Enakost možnosti in spodbujanje socialne vključenosti«, prednostne usmeritve »Povečanje dostopnosti in enake možnosti v sistemu vzgoje in izobraževanja«. Vsebina publikacije v nobenem primeru ne odraža mnenja Evropske unije.

KAZALO

1 SPLOŠNI PODATKI	1
1.1 IME PROGRAMA	1
1.2 UTEMELJENOST PROGRAMA.....	1
1.3 CILJNA SKUPINA.....	2
1.4 TRAJANJE PROGRAMA.....	2
1.5 ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA	2
1.6 EVALVACIJA PROGRAMA	3
2 CILJI PROGRAMA IN STANDARDI ZNANJA	4
2.1 SPLOŠNI CILJI IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA	4
2.2 OPERATIVNI CILJI IN STANDARDI ZNANJA	4
SPOZNAJMO SE – gradivo	7
1 UVOD	8
2 ČLOVEKOVE PRAVICE	9
2.1 OPREDELITEV ČLOVEKOVIH PRAVIC	9
2.2 PRIMER: ROMI IN PRAVNO VARSTVO NARODNE MANJŠINE	10
2.3 DELAVNICA: Kviz o pravicah – katere pravice so kršene	11
3 MEDKULTURNI DIALOG	13
4 KULTURA	14
4.1 DEFINICIJE KULTURE	15
4.2 KULTURA KOT LEDENA GORA.....	15
4.3 KONFLIKT	16
4.4 DELAVNICA: Elementi tvoje kulture	17
5 IDENTITETA	18
5.1 KONSTRUKCIJA IDENTITETE.....	18
5.2 DELAVNICA: Kdo smo jaz	20
6 JEZIK	21
6.1 JEZIK IN KULTURA	21
6.1.1 Romski jezik	22
6.2 DELAVNICA: Jezikovni kolaž.....	22
7 STEREOTIPI, PREDSDOKI IN DISKRIMINACIJA	23

7.1 STEREOTIPI	23
7.2 PREDSDOKI	24
7.3 DISKRIMINACIJA	24
7.4 STEREOTIPI IN PREDSDOKI O ROMIH	25
7.5 DELAVNICA: Stopi korak naprej.....	26

1 SPLOŠNI PODATKI

1.1 IME PROGRAMA

Ime izobraževalnega programa je Medkulturni dialog: Spoznajmo se. Program je napisan v okviru programa Odpravljanje stereotipov v okviru projekta UVRVIZ II ESS SM 156007 in je namenjen odraslim.

1.2 UTEMELJENOST PROGRAMA

Utemeljenost programa predstavljam v naslednjih točkah:

- Živimo v večkulturni družbi, v kateri še vedno živijo družbeno izključene skupine prebivalstva, kar ima za posledico nižjo kvaliteto življenja določenega segmenta ljudi, ki so izključeni na podlagi osebne okoliščine, za katero niso odgovorni sami.
- Poznavanje človekovih pravic pri večinskem prebivalstvu je na neustrezni stopnji, zato je potrebno koncept človekovih pravic približati tako večinskemu kot tudi ostalemu prebivalstvu, kar bo pripomoglo k zavedanju o pravicah in odgovornostih, ki jih nosimo vsi ljudje.
- Eden izmed ključnih zaviralnih dejavnikov pri uspešnejšem vključevanju Romov v širšo skupnost je tudi neenaka obravnava na podlagi etnične pripadnosti oz. diskriminacija pripadnikov romske skupnosti pri dostopu do storitev, delovnih mest, v izobraževanju, pri zagotavljanju ustreznih bivalnih pogojev, zdravstvenih storitev ipd.
- Za izboljševanje položaja romske skupnosti je zato potreben program ozaveščanja in informiranja širše skupnosti, kot ključnega deležnika in to predvsem posameznikov in skupin, ki so v pogostem stiku z romsko skupnostjo. Program je namenjen odpravljanju stereotipov, predsodkov in posledično dejanj diskriminacije pri večinskem prebivalstvu.
- Program je namenjen odraslim, predvsem staršem otrok, ki obiskujejo osnovne šole in so del večkulturnih razredov ter tudi vsem, ki živijo v večkulturnem okolju. Ozaveščanje in razumevanje staršev o prednostih večkulturnega okolja je ključen pogoj za dobro počutje in sobivanje otrok z različnim kulturnim ozadjem.

- Program z informacijami o ključnih pojmih kot so kultura, jezik in identiteta odpira prepoznavanje in razumevanje večkulturnega okolja. Vključujoče večkulturno okolje je povezano z iskanjem skupnih povezovalnih vrednosti, ki krepijo medsebojno razumevanje skozi medkulturni dialog.
- Program na inovativen način z intenzivno participacijo, udeležencem omogoča empatičen vpogled v tiste sfere praks, ki se nanašajo na diskriminacijo in razumevanje kulture in identitete tistih skupin, ki so v tem okolju najbolj izključene.

1.3 CILJNA SKUPINA

Program je namenjen odraslim, predvsem staršem otrok, ki obiskujejo večkulturne razrede v osnovnih šolah. Program bo ponujen šolam ter tudi drugim institucijam, ki se srečujejo z večkulturnimi okolji znotraj svoje organizacije. Program je namenjen ozaveščanju udeležencev, odpravljanju negativnih praks diskriminacije ter razumevanju večkulturne in pluralne družbe.

Za omenjene ciljne skupine je pričakovati tudi naslednje značilnosti:

- pomanjkljiva poučenost in nezadostne informacije,
- obremenjenost s stereotipi in predsodki,
- nemotiviranost za spreminjanje negativnih in neutemeljenih stališč,
- obremenjenost s pomanjkanjem prostega časa.

1.4 TRAJANJE PROGRAMA

Program obsega 25 pedagoških ur in je organiziran v več sklopih, ki vključujejo predavanja ter samostojno delo in delo v skupinah.

1.5 ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA

V skladu s programom izobraževanja je možno porazdeliti celotno vsoto ur glede na potrebe učne skupine, učne oblike in glede na druge okoliščine, v katerih poteka izobraževanje. Praviloma se program izvede zgoščeno večkrat tedensko ali v obliki zgoščenih večdnevnih vikend izobraževanj. Lahko tudi zgoščeno v enem tednu, z vsakdanjimi aktivnostmi.

Izobraževanje poteka po v naprej določenem urniku, dve do štiri ure hkrati – v obsegu 25 učnih ur, kot jih določa program. Program se prilagodi udeležencem in lahko traja v popoldanskem času ali v krajših sklopih ob koncu tedna (npr. petek in sobota). Ta oblika izobraževanj je primerna za tiste udeležence, ki bi sicer zaradi prezaposlenosti, delovnega časa ali obremenjenosti z drugimi obveznostmi težko našli čas za redno dopoldansko obiskovanje programa.

Frontalno učno obliko podajanja znanj kombiniramo s skupinsko učno obliko, ki omogoča delo v manjših skupinah in spodbuja sodelovanje in komunikacijo med udeleženci. Kot prevladujočo obliko podajanja znanj lahko uporabimo delavnice in diskusije. Slednje so namenjene uravnoteženju ugodnejših stališč do določenih pojavov in so ustrezna oblika za razbijanje predsodkov. Diskusija je metoda, ki je občutljiva na predstavljanje in zaznavanje različnih vidikov in načinov mišljenja, hkrati pa je omogočena nenehna interakcija in povratna informacija. Diskusija lahko poteka znotraj manjših skupin ali med vsemi udeleženci hkrati. Pomembno pri vseh uporabljenih učnih oblikah je, da se zagotovi možnost izražanja mnenj, stališč, prepričanj in predlogov o v programu opredeljenih temah. Udeležencem omogočite večji obseg izkustvenega učenja: pogovor z pripadnico/pripadnikom romske skupnosti, delo na terenu v romskem naselju, udeležba kulturnega dogodka (ob svetovnem dnevu Romov, 8. aprila) ipd.

Delavnice so vključene z namenom intenzitete občutkov, ki bi pripeljali do empatičnih vzgibov in doživljanja položaja izključenih skupin, s poudarkom na romski skupnosti.

Program izpeljemo po vsebinsko smiselno razmejenih sklopih, ki sestavljajo zaokroženo celoto. Posamični sklopi so zasnovani na podlagi zaokrožene teme ali področja, ki poudari posamezne vsebine programa, kot so na primer: človekove pravice, medkulturni dialog, kultura, identiteta in jezik, ter stereotipi, predsodki in diskriminacija.

1.6 EVALVACIJA PROGRAMA

Evalvacija vsebine in ustreznosti programa bo potekala dvostopenjsko in sicer jo bodo opravili udeleženci in izvajalec programa na koncu programa. Evalvacija bo v obliki pogovora potekala ob koncu vsake delavnice, ki jo bomo izvedli v okviru programa.

Evalvacijski list

- Ali program zadošča potrebam, zaradi katerih je nastal?
- Ali program uresničuje zastavljene cilje programa in v kolikšni meri?
- Ali vsebina programa ustreza potrebam, poprejšnjemu znanju in izkušnjam ciljne skupine?
- Ali je trajanje programa ustrezno glede na vsebino in organizacijo izpeljave programa?
- Ali sta trajanje in časovna razporeditev posameznih enot ustrezna?
- Ali je organizacija izvedbe ustrezna?
- Ali predlagane vsebine ustrezajo in omogočajo doseganje opredeljenih standardov znanja?
- Ali so vsebine dovolj privlačne in zanimive za udeležence?

2 CILJI PROGRAMA IN STANDARDI ZNANJA

2.1 SPLOŠNI CILJI IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA

- osvojitev in poznavanje koncepta človekovih pravic;
- osvojitev pojmov kulture, jezika in identitete;
- razumevanje pomena medkulturnega dialoga;
- razvoj socialne občutljivosti in empatije ter razumevanje bogastva, ki ga nosi večkulturna družba;
- razvoj občutljivosti za etična vprašanja in razvoj občutka odgovornosti za lastna ravnanja.

2.2 OPERATIVNI CILJI IN STANDARDI ZNANJA

CILJI	METODA DELA	STANDARDI ZNANJA
<p>- udeleženci se seznanijo s konceptom človekovih pravic</p>	<p>- predavanje, - delavnica</p>	<p>- udeleženci znajo opisati značilnosti človekovih pravic ter opredeliti 3 generacije človekovih pravic s primeri iz vsakdanjega življenja, - udeleženci znajo opisati pravno varstvo romske skupnosti v Sloveniji, - udeleženci poznajo večino pravic, ki so zapisane v Splošni deklaraciji človekovih pravic, Udeleženci znajo naštetih vsaj 3 mednarodne dokumente, ki se nanašajo na varovanje človekovih pravic, - udeleženci znajo opredeliti komu so človekove pravice namenjene in katere so tiste skupine, ki potrebujejo posebno zaščito.</p>
<p>- udeleženci spoznajo vlogo medkulturnega dialoga pri zagotavljanju vključujoče in pluralne družbe;</p>	<p>- predavanje, - pogovor;</p>	<p>- udeleženci znajo razložiti vlogo medkulturnega dialoga v sodobni večkulturni družbi ter okvirno opredeliti definicijo medkulturnega dialoga.</p>
<p>- udeleženci se seznanijo s konceptom in definicijo kulture;</p>	<p>- predavanje, - delavnica;</p>	<p>- udeleženci znajo opredeliti različne kulture ter sestavne dele vsake kulture, - udeleženci znajo naštetih elemente treh nivojev kulture s pomočjo modela »ledene gore«, - udeleženci znajo opredeliti izvor konfliktov, ki temeljijo na različnosti kultur.</p>
<p>- udeleženci se seznanijo z osrednjim pojmom konstrukcije identitete;</p>	<p>- predavanje, - delavnica, - skupinsko delo;</p>	<p>- znajo opredeliti etnično in nacionalno identiteto, proces oblikovanja identitete in pozitivne samopodobe; - udeleženci znajo opredeliti elemente, ki tvorijo identiteto in proces tvorjenja skupne identitete, ki je povezana z identiteto posameznika.</p>

- udeleženci spoznava- jo pomen jezika v kul- turi	- predavanje - delavnica, - pogovor;	- udeleženci znajo opredeliti pomen jezika v kul- turi, prakse rabe jezika v kontekstu zasebnega in javnega ter aktivnosti, ki na različnih ravneh spo- dbujajo jezikovni pluralizem, - udeleženci znajo opredeliti število narečij rom- skega jezika, njegov izvor in težave pri njegovi rabi na vsakdanji ravni.
- udeleženci se seznan- jo z osrednjimi pojmi izključujočih praks	- delavnica - predavanje	- udeleženci znajo definirati termine kot so stere- otip, predsodek in diskriminacija, - udeleženci zanjo definirati različne oblike dis- kriminacije in jih podkrepiti s primeri iz okolja.

MEDKULTURNI DIALOG: SPOZNAJMO SE

Gradivo

1 UVOD

Področje današnje Slovenije je bilo v preteklosti stičišče različnih kultur, ki so skozi čas prinašale etnično in kulturno raznolikost. Na teh tleh so sobivale različne etnične, jezikovne in verske manjšine, ki so bile vedno povezane s širšo družbo. Na omenjenem geografskem področju, obstaja dolga tradicija življenja v večkulturnem okolju. Slovenija je s samostojno državo in z vpetostjo v globalne migracijske tokove, ki se bolj intenzivno izpostavljajo zadnja desetletja, začela odpirati tudi teme, ki se nanašajo na vse bolj pluralno družbo v kateri narašča kulturna raznolikost. Hkrati s temi koncepti, so se začela odpirati tudi vprašanja zavedanja in pomena raznolikosti, ter tudi vprašanja predsodkov in diskriminacije.

Slovenija torej predstavlja multikulturni prostor, kjer se v družbo bolj ali manj uspešno vključuje več različnih etničnih skupin s svojim jezikom, religijo, kulturnimi posebnostmi in načinom življenja. Integracija v širšo družbo se nanaša na zaposlovanje, izobraževanje, zdravstvo in urejene bivalne razmere. Pri tem ostajajo Romi ena izmed najbolj ekonomsko in družbeno izključenih skupin v Sloveniji in tudi v drugih evropskih državah. Romi so pogosto žrtve predsodkov, stereotipov in stigmatizacije, ki samo krepijo njihov deprivilegiran položaj v družbi. Pogosto je videti, da razkol med večinskim in romskim prebivalstvom posledica različnosti kulturnih ozadij, vendar pa je potrebno po mnenju nekaterih avtorjev vzroke za neustrezno vzpostavljene odnose iskati v zgodovinski dinamiki ter strukturah moči in politike.

Na vprašanja, kako vzpostaviti prostore dialoga, ki odpirajo področja medsebojnega razumevanja in sožitja, lahko delno odgovarjamo tudi z načini premagovanja medkulturnih razlik. Medkulturni dialog je pogojen z iskanjem skupnega in tistih vrednosti, ki povezujejo in poudarjajo podobnosti ter komplementarnosti med različnimi kulturami.

Pri iskanju skupnega in poudarjanju prednosti večkulturnega okolja, pa moramo pri vseh deležnikih krepiti pozitivno samopodobo, spodbujati medkulturni dialog, ozaveščati vse deležnike o temeljnih človekovih pravicah ter odpravljati vse negativne prakse, ki temeljijo

na predsodkih in diskriminaciji, in ki namesto povezovalnih vrednosti iščejo tiste, ki razdvajajo.

Ključno vlogo pri odpravljanju stereotipov, predsodkov in diskriminacije igra izobraževanje in ozaveščanje, zato bomo v nadaljevanju pregledali koncepte, ki pomembno vplivajo na razumevanje in vzpostavljanje medkulturnega dialoga in vključujoče pluralne družbe.

2 ČLOVEKOVE PRAVICE

2.1 OPREDELITEV ČLOVEKOVIH PRAVIC

Človekove pravice so upravičeno postavljene zahteve, ki pripadajo vsem ljudem. V samem središču koncepta človekovih pravic se prepletata dve vrednosti in sicer dostojanstvo in enakost. Človekove pravice so tiste opredelitve standardov, ki so potrebni za dostojanstveno življenje, njihova univerzalnost pa izhaja iz dejstva, da smo vsi ljudje enaki. S konceptom so povezane tudi druge vrednote, kot so svoboda, spoštovanje drugih, nediskriminacija, strpnost, pravičnost in odgovornost. Človekove pravice so neodtujljive, nedeljive in medsebojno povezane ter univerzalne.

Morda najbolj pomembna mednarodna listina, ki varuje človekove pravice, je Splošna deklaracija človekovih pravic, ki so jo Združeni narodi sprejeli 10. decembra 1948, kmalu po končanju 2. svetovne vojne, ko so se ljudje na globalni ravni zavedli, da je potrebno ljudi zaščititi.

Različni mednarodni dokumenti (Splošna deklaracija človekovih pravic, Evropska deklaracija človekovih pravic ipd.) zajemajo tri generacije pravic in sicer:

a) Prva generacija: državljanske in politične pravice (Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin)

Osrednje mesto teh pravic imata osebna svoboda in zaščita posameznika pred kršitvami države. Mednje sodijo državljanske, pravne in politične pravice, kamor spadajo pravica do enakosti in svobode, do svobode misli, vesti in veroizpovedi, do svobodnega izražanja, pravica do ne biti podvržen mučenju in ubit; pravica pred samovoljnim priprtjem, pravica da te

imajo za nedolžnega, dokler ti ne dokažejo krivde; pravica do svobodnega združevanja in zbiranja, pravica do izražanja mnenja in pravica do dostopa do informacij.

b) Druga generacija: socialne, ekonomske in kulturne pravice (Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, Evropska socialna listina)

Te pravice se nanašajo na skupno bivanje, na delo ter na dostop do osnovnih socialnih in ekonomskih dobrin, uslug in priložnosti. Socialne pravice se nanašajo na potrebe za polnim sodelovanjem v življenju družbe. Te pravice obsegajo: pravico do izobraževanja, pravico do družine, do rekreacije, zdravstvenega varstva, zasebnosti in svobode pred diskriminacijo. Ekonomske pravice odsevajo vedenje, da je za ohranitev dostojanstva potrebna tudi neka minimalna raven materialne varnosti ter razumevanje, da je lahko pomanjkanje razumne zaposlitve in nastavitve psihološko ponižujoče. V to skupino uvrščamo pravico do dela, primernega življenjskega standarda, do stanovanja in do pokojnine. Kulturne pravice se nanašajo na pravico do kulturnega življenja skupnosti in tudi do izobraževanja. Za ohranjanje manjšinske skupnosti so pomembne tudi druge pravice, ki se ne uvrščajo med kulturne, kot sta npr. pravica do nediskriminacije ali pravica do enake zakonske zaščite.

c) Tretja generacija: kolektivne pravice

Vodilna ideja teh pravic je solidarnost, obsegajo pa kolektivne pravice družb in ljudstev, ki jih prva in druga generacija ne naslavlja dovolj dobro. Te pravice so pravica do trajnostnega razvoja, do miru in zdravega okolja, do uživanja in izkoriščanja skupne dediščine človeštva, pravica do komunikacije in humanitarne pomoči.

To so torej pravice, ki se nanašajo na vse ljudi. Nekateri instrumenti pa so namenjeni varovanju specifičnih skupin ljudi. Za zaščito določenih skupin, ki so še posebej ranljive ali izpostavljene, so sprejete posebne pravice, ki jih ščitijo. Te skupine so manjšine, otroci, begunci, ženske in drugi.

2.2 PRIMER: ROMI IN PRAVNO VARSTVO NARODNE MANJŠINE

Svet Evrope je sprejel dve pomembni listini, ki sta pomembni za varstvo pravic Romov, in sicer Evropsko listino regionalnih ali manjšinskih jezikov in Okvirno konvencijo Sveta Evrope

o varstvu narodnih manjšin, ki združujeta pomen kulture in jezikovne raznolikosti sodobnih družb z varstvom kulturne dediščine. Prva listina predvideva zaščito regionalnih, manjšinskih in teritorialnih jezikov, kjer je izrecno izpostavljen tudi romski jezik.

Kljub zaščiti in konvencijam pa strokovnjaki ugotavljajo, da Romi zaradi zgodovinskih okoliščin in odklanjanja večinskega prebivalstva živijo v neugodnih razmerah ter so izpostavljeni predsodkom. Številne raziskave dokazujejo domneve o močni socialni distanci do Romov ter stereotipnem dojemanju značilnosti romske populacije. Zato je Evropska unija posebno pozornost namenila programom ozaveščanja o pomenu človekovih pravic in nediskriminacije ter ustvarjanju enakih možnosti (Klopčič 2007: 59-82).

Kako je položaj romske skupnosti zaščiten v Sloveniji? V letu 2007 je bil sprejet Zakon o romski skupnosti, ki ureja organiziranost Romov na lokalni in nacionalni ravni, bivanjske razmere in financiranje posebnih pravic. V Sloveniji imata le avtohtoni italijanska in madžarska narodna manjšina zagotovljen status narodne manjšine, romska skupnost pa ima status etnične skupnosti s posebnimi pravicami. Pravice narodnih skupnosti se v Sloveniji uresničujejo na podlagi teritorialnega načela (Klopčič 2007: 106-108).

2.3 DELAVNICA: Kviz o pravicah – katere pravice so kršene

Delavnica poteka 40 minut. Delo poteka v skupinah s 4 udeleženci ali več.

Cilji delavnice so: razviti zavedanje o človekovih pravicah ter razviti spoštovanje do drugih in do njihovih mnenj.

Vsaka skupina dobi kviz, list z vprašanji ter dokumente: Splošna deklaracija človekovih pravic, Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin, Evropska konvencija o človekovih pravicah. Skupina določi tistega, ki piše, in tistega, ki poroča, ter skupaj odgovori na zastavljena vprašanja. Pri odgovorih si lahko pomaga z ustreznimi dokumenti, ki jih dobi v gradivu vsaka izmed skupin.

Vprašanja za kviz, ki se nanašajo na poznavanje človekovih pravic: Kako se imenujejo dokument/i, ki ščiti/jo narodne manjšine? Katero posebno pravico bi morale imeti vse manjšine? Katera pravica je najpogosteje kršena Romom v Sloveniji? Katera pravica je bila kršena vam? Napiši en primer diskriminacije! Katere organizacije v Sloveniji se zavzemajo za zaščito člove-

kovih pravic? Kaj vključuje pravica do nediskriminacije (2. čl., SDČP)? Napiši kako je lahko kršena pravica do svobodnega gibanja v državi in zunaj nje (13. čl., SDČP)? Konvencija o otrokovih pravicah v 30. členu zagotavlja otrokom manjšin in staroselcev pravico do uživanja svoje lastne kulture in do uporabe svojega lastnega jezika. Ali se ta pravica v Sloveniji udejanja? Poznate kakšen primer? Kdo je upravičen do človekovih pravic? Katere pravice se vam zdijo najpomembnejše? Kateri pravici se ne bi mogli nikoli odpovedati? Kako se lahko krši pravica do primerne življenjske ravni (25. čl., SDČP)? Zakaj morajo biti nekatere skupine še posebej zaščitene? Katere skupine so to?

Ko udeleženci zaključijo preberejo odgovore, ključne besede zapišejo na plakat. Odgovore lahko na kratko komentirajo.

Ko zapišejo vse odgovore, poteka pogovor in evalvacija. Na katere pravice se nanašajo vprašanja? katero vprašanje je bilo najtežje? Ali se vam je katero od vprašanj zdelo sporno?

LITERATURA:

- Brander, Patricia in drugi (ur.). 2003. Kompas: Priročnik za učenje mladih o človekovih pravicah.
- Council of Europe. 2010. Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih. Dostopno prek: http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/report/EvaluationReports/SloveniaEC_RML3_sl.pdf (28. julij 2012).
- Evropska socialna listina, Uradni list RS, št. 24/1999 (10.4.1999) - MP, št. 7/99
- Klopčič, Vera. 2007. Položaj Romov v Sloveniji: Romi in Gadže. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah – International Covenant on Civil and Political Rights, Generalna skupščina ZN z resolucijo št. 2200 A(XXI) 16. decembra 1966. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx> (28. julij 2012).
- Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah – International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Generalna skupščina ZN z resolucijo št.

2200 A(XXI), 16. decembra 1966. Dostopno prek:
<http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx> (30. julij 2012).

- Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin. 1994. Framework Convention for the Protection of National Minorities. European Treaty Series No. 157, 10.11.1994. Dostopno prek:
http://www.svetevrope.si/sl/dokumenti_in_publicacije/konvencije/157/ (30. julij 2012).
- Splošna deklaracija človekovih pravic – Universal Declaration of Human Rights, sprejeta in razglašena z Resolucijo Generalne skupščine ZN 217 A (III) 10. decembra 1948. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/splosna-deklaracija-clovekovih-pravic/> (28. julij 2012).
- Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (ZRomS-1). Uradni list RS, 33/07. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200733&stevilka=1762> (28. julij 2012).

3 MEDKULTURNI DIALOG

Današnje družbe so zaznamovane z naraščajočo stopnjo kulturne raznolikosti, zato v ospredje vse bolj prihaja tudi koncept spoštovanja pravic manjšin. Staro dojemanje nacionalne družbe kot kulturno homogene enote je preživeto, saj globalno Evropo zaznamujejo naraščajoča ekonomska in družbena soodvisnost, kjer potekajo množične migracije. V tistih družbah, ki ne sprejemajo dejstva o večkulturni družbi, prihaja do konfliktov. Do njih prihaja zaradi pomanjkanja razumevanja med različnimi narodi, ki živijo skupaj in ne sprejemajo različnih načinov življenja. Konflikti so torej posledica nezmožnosti spoštovanja drugih kultur ter nezmožnosti življenja drug z drugim. Zato je pomembno, da se posamezniki v družbi zavedajo lastne interakcije z drugimi kulturami, družbami in družbenimi skupinami. Pomembno vlogo pri zblževanju in razumevanju imajo znanja povezana s prepoznavanjem koncepta neenakosti, krivic, rasizma, stereotipov, predsodkov in diskriminacij, ki vodijo k zaznavanju in odpravljanju teh pojavov v vsakdanjem življenju, ko jih posamezniki zaznajo v svojem okolju (Brander in drugi 2003).

Medkulturni dialog igra pomembno vlogo pri preprečevanju etničnega, verskega in kulturnega razdvajanja. Omogoča nam, da napredujemo skupaj na podlagi skupnih univerzalnih vrednot, in se tako soočamo z različnimi identitetami na konstruktiven in demokratičen način (Council of Europe 2008).

Svet Evrope v Beli knjigi medkulturnega dialoga (2008: 17) definira medkulturni dialog kot »proces, ki zajema odprto in spoštljivo izmenjavo mnenj med posamezniki in skupinami iz različnih etničnimi, kulturnimi, verskimi in jezikovnimi ozadji, ki temeljijo na medsebojnem razumevanju in spoštovanju. Zahteva tako svobodo in zmožnost, da se posameznik izrazi, kot tudi pripravljenost in sposobnost za poslušanje mnenj drugih. Medkulturni dialog prispeva k politični, socialni, kulturni in ekonomski integraciji in h koheziji kulturno raznolike družbe.« Medkulturni dialog stremi k razvijanju globljega razumevanja raznolikih pogledov in praks ter k dvigovanju sodelovanja in participacije, ki omogoča osebno rast in transformacijo ter da promovira strpnost in spoštovanje do drugih. Medkulturni dialog promovira tudi spoštovanje človekovih pravic, demokracije in vladavino prava.

LITERATURA

- Brander, Patricia in drugi (ur.). 2003. Kompas: Priročnik za učenje mladih o človekovih pravicah.
- Council of Europe . 2008. White Paper on Intercultural Dialogue "Living Together As Equals in Dignity". Dostopno prek:
http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paper_final_revised_en.pdf
(6. 9. 2012)

4 KULTURA

Kulture, h katerim pripadajo posamezniki, so med najpomembnejšimi dejavniki, ki vplivajo na razlike v medsebojnih odnosih, komunikaciji, vedenju, čustvovanju in dojemanju sveta. Kultura je večplasten in kompleksen koncept, zato za opredelitev pojma kulture ne obstaja

enoznačna definicija. Ko opisujemo povezavo različnih pojavov, ki so povezani s kulturo, jo obravnavamo z različnih vidikov in interdisciplinarno.

4.1 DEFINICIJE KULTURE

»Kultura je naučen set skupnih interpretacij o prepričanjih, vrednotah in normah, ki vplivajo na relativno velike skupine ljudi« (Lustig in Koester 2002: 30).

Kultura je sistem simbolov, pomenov in norm, ki se zgodovinsko prenašajo. Za vse elemente velja, da njihova raba poteka po nekih zakonitostih, tako so norme vzorci ustreznega načina komuniciranja, simbole pa definirajo ustrezen čas in osebe ter njihova dinamika (Collier 2003).

Ne glede na številne definicije in interpretacije kulture pa je skupna značilnost vseh kultur to, da so priučene in skupne članom določene družbe (Halarambos in Holborn 1999: 11). Kultura so osvojene norme naučene od preteklih generacij in ki se prenašajo na naslednje generacije ter temeljijo na vrednotah, prepričanjih in predpostavkah.

Obstaja tudi več tipov kultur, ki se lahko pomikajo k bolj splošnim ali bolj specifičnim opredelitvam. Tako poznamo nacionalne in etnične kulture, kulture, ki se ločijo glede na poklic, geografsko lego ipd. Pomembno je, da posameznik skozi življenje pripada različnim kulturam, hkrati pa različnim kulturam pripada tudi na dnevni bazi, v okviru katerih prevzema različne kulturne identitete (Collier 2003).

Kultura je pogosto izpostavljena kot vzrok številnih razlik med posamezniki. Glavne vzroke za razlike bi morali iskati pravzaprav v sferah politike in moči in ne v sferi kulture. Lukšič Hacinova (v Klopčič 2010: 9-13) ugotavlja, da je kultura ena izmed analitičnih kategorij in gradi predstavo o homogeni skupini, vendar kulture niso statične. Kulture so procesi, ki se spreminjajo, dotikajo, prepletajo in razhajajo.

4.2 KULTURA KOT LEDENA GORA

Kulturo lahko ponazorimo tudi z modelom ledene gore. Prirejeno po Gibsonu (2000). Ledena gora predstavlja področje zavednega, ki ga upravlja razum in nezavednega, ki ga upravljajo čustva. Človeško delovanje se v večjem delu odvija v polju nezavednega.

Sistem ledene gore je sestavljen iz treh delov, vrha, ki je nad gladino in dveh delov pod gladino. Nadvodni del, vrh ledene gore, prikazuje površje neke kulture in ni čustveno nabit. Podvodni del, globoko kulturo, pa sestavljajo nenapisana in nezavedna pravila. Nenapisana pravila so tik pod gladino vode, so emocionalno obarvana in narekujejo vedenje posameznikov. Nezavedna pravila, ki so najgloblje pod gladino pa so najbolj emocionalno zaznamovana in predstavljajo vrednote.

Površinsko ali vidno kulturo predstavljajo vidni lahko dostopni elementi kulture, ki jih lahko hitro prepoznamo in enostavno delimo z drugimi. Ti elementi so: hrana, glasba, obleke, ples, literatura, jezik, praznovanja ipd. Nenapisana pravila so povezana s tistimi elementi kulture, ki niso vidni takoj na prvi pogled in so bolj integrirani v družbi. Ti elementi so: koncept časa, prostor posameznika, obrazna mimika, neverbalna komunikacija, dotikanje, kontakti z očmi, načini kako sporočati občutja, govorica telesa, načini komunikacije v določenih kontekstih, pravila o ravnanju ipd. Nezavedna pravila so povezana s tistimi elementi kulture, o katerih ne govorimo. Ti elementi so: koncept lepote, odnos do živali, predstave o skromnosti, način dela, koncept prehranjevanja, koncept pravičnosti, način vzgoje otrok, pravila socialnih interakcij, narava prijateljstev, ton glasu, odnos do starostnikov, koncept čistoče, načini skupnega odločanja, definicija neprištevnosti, preference za tekmovalnost ali kooperativnost, bolečinski prag, koncept doživljanja sebe, preteklosti in prihodnosti, odnos do oviranih, načini reševanja težav v povezavi s starostjo, spolom, razredom, poklicem, sorodstvom ipd. Vrednot se najbolj zavedamo, ko so postavljene pod vprašaj. Vrednote se navezujejo na to, kar večina prepozna kot »tisto, ki se ne dela«.

Model ledene gore predstavlja realnost zaznavanja neke kulture, pri kateri vodna gladina predstavlja mejo med zavednim in nezavednim. Največkrat razumemo le ozaveščen nadgladinski del, tistega pod črto pa se ne zavedamo in ostane skrito.

4.3 KONFLIKT

Konflikt med kulturami oz. kulturno pogojen konflikt sprožijo elementi, ki se nahajajo pod gladino, kjer ledeni gori trčita. Ena kultura pogosto sprejema ozaveščene elemente kulture kot so glasba, ples, hrana, umetnost ipd. ne pa tudi nenapisanih in nezavednih pravil, ki so povezana z vrednotami. Primer: odnosi v družini.

Kulture se med seboj razlikujejo. Nekateri razlike so očitne, druge niso. Konflikti med kulturami se največkrat zgodijo na polju nezavednih konceptov: telesna lepota, bližina, odnos do družinskih članov, odnosi med spoloma ...

4.4 DELAVNICA: Elementi tvoje kulture

Skušajte opisati kar največ reprezentativnih elementov vaše kulture in upoštevajte vse tri nivoje. Individualno delo poteka 15 minut, nato v parih izmenjajo ugotovitve (5 minut). Sledi pogovor (10 minut).

POGOVOR:

- Kako preučevati in spoznavati tiste elemente kulture, ki se nahajajo pod gladino?
- Kako se izogniti stereotipom v povezavi z določanjem vedenjem in vrednotami neke kulture?
- Ali lahko govori vsak posameznik v imenu celotne kulture? Ali menite, da jo lahko predstavljate sami? Koga bi bilo potrebno še vključiti?
- Ali je mogoče, da dejansko razumete drugo kulturo? Zakaj da ali ne?

LITERATURA:

- Collier, Mary Jane. 2003. Understanding Cultural Identities in Intercultural Communications: A Ten-Step Inventory. V Larry A. Samovar in Richard E. Porter (ur.). Intercultural communication: A reader, 10 th. ed. Page 412-429. Belmont, Wadsworth Publishing.

- Gibson, Robert. 2000. Intercultural Business Communication. Berlin, Cornelsen Lehrbuch.
- Haralambos, Michael in Martin Holborn. 1999. Sociologija: Teme in pogledi. Ljubljana, Državna založba Slovenije.
- Lukšič Hacin, Marina. 2010. Misliti in živeti razliko: kultura in multikulturalizem. V Vera Klopčič (ur.). 2010. Živeti skupaj: Usposabljanje kulturnih menedžerjev. Zbornik predavanj. Str. 9-13. Novo mesto, Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto.
- Lusting, Myron W. in Jolene Koester. 2002. Intercultural Competence: Interpersonal Communications Across Cultures, 4 th ed. New York, Person Allyn & Bacon.
- White Paper on Intercultural Dialogue: Dostopno prek:
http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paper_final_revised_en.pdf
(8.9.2012)

5 IDENTITETA

5.1 KONSTRUKCIJA IDENTITETE

Konstrukcija identitete se pri posamezniku začne že v procesu socializacije in inkulturacije, kjer potekata procesa usklajevanja posameznika z okoljem in vplivanja pomembnih drugih na razvoj identitete. Posameznikovo identiteto nenehno potrjuje, vrednoti in spreminja družba. Južnič (1993) ugotavlja, da je identiteta posameznika vsota telesnosti v domeni zasebnosti in družbenosti v domeni javnega. Posameznik s svojo umeščenostjo v družbo, artikulira svoje lastno delovanje skozi termine in kanale kulture, ki ji pripada. Nastran Uletova (2000) dodaja, da je posameznikov »jaz« vedno opredeljen z drugim, njegovo delovanje pa se opredeljuje z delovanjem drugih. Identiteta se tako konstruira v procesu interakcij med posameznikom in pomembnimi »drugimi«. Pri simbolnem interakcionalizmu igra primarno vlogo jezikovni komunikacijski kod, kjer z interakcijo gradimo uravnoteženo identiteto, ki izhaja iz socialne in osebne identitete.

Luckmann in Berger (1988 v Nastran Ule 2000: 173-174) opredelita družbeno konstrukcijo realnosti za proces, v katerem poteka proces razvoja družbenih vlog, njihovo organiziranje v institucije po ideoloških vzorcih ter hkratno ponotranjanje procesa, kjer pri posamezniku nastaja subjektivna identiteta. Objektivni svet in subjektivna narava posameznika se oblikujeta sočasno, pri čimer se objektivni družbeni svet, ki se oblikuje v interakciji med dvema posameznikoma, razširi na referenčne skupine in oblikovanje institucij, ki nato sugerirajo vzorce obnašanj. Otrok, ki je opredeljen z dispozicijo družbenosti, prevzame vlogo drugih in se vključi v procesa internalizacije in identifikacije. Ko otrok prevzame vloge drugih z identifikacijo s pomembnimi drugimi, dobi tudi lastno identiteto, hkrati pa posploši vloge pomembnih drugih na vse Druge. V procesu internalizacije se poleg drugih elementov oblikuje tudi jezik kot temeljno socializacijsko orodje. Poleg lastne identitete posameznika se opredeljujejo tudi druge skupinske identitete, med katere uvrščamo tudi etnično in nacionalno.

Med etnično in nacionalno identiteto obstajajo pomembne razlike, saj narod opredeljujemo kot politično skupnost, etnijo pa kot kulturno skupnost, ki se lahko organizira in postane politična skupnost ali narod. Etnična identiteta se oblikuje v okviru socialnega in zgodovinskega konteksta določene skupnosti ljudi in vpliva na oblikovanje individualne identitete pripadnikov skupine. Etnična identiteta je dodeljena ob rojstvu in je vezana na štiri povezovalne elemente - teritorij, skupno poreklo, jezik in kulturo, od katerih igra glavno vlogo jezik, ki povečuje razlikovanje pripadnikov navzven, zmanjšuje razlikovanje navznoter in gradi komunikacijsko skupnost. Skupni jezik je poglobljena točka, okoli katere se gradi etnična pripadnost (Južnič 1993). Etnične skupnosti se skozi kolektivno ime, mite, kulturo, običaje, religijo, jezik ipd. definirajo navznoter, hkrati pa vzpostavijo meje med »nami« in »njimi«, kar vodi v izključevanje drugih, v njihovo inferiornost in potrditev lastne skupine, ki je vedno nad posameznikom, pripadnikom in jo je zato potrebno zaščititi (Armstrong 1991).

Pomembno pri razvoju lastne identitete je zavedanje o sebi na pozitiven način. Izgrajena pozitivna samopodoba je eden izmed ciljev medkulturnega izobraževanja. Pogosto se dogaja, da pripadniki tistih etničnih manjšin, ki so izpostavljeni diskriminaciji in v okolju ne veljajo za »normalne«, ko govorimo o njihovi kulturi in načinu življenja pogosto razvijejo negativno samopodobo. Posledice take konstrukcije negativne samopodobe pa se kažejo v zanikanju

svojega izvora. Hkrati pa se v istem procesu konstrukcije identitete pri večinski populaciji razvije pozitivna samopodoba, ki je lahko povezana z občutkom, da je njihova kultura normalna in superiorna v odnosu do drugih nedominantnih kultur (Intercultural education, http://www.ncca.ie/uploadedfiles/publications/Interc%20Guide_Eng.pdf).

5.2 DELAVNICA: Kdo smo jaz

Delo poteka v parih in traja 25 minut. Udeleženci bodo z delom v parih, z možgansko nevihto in skupinsko razpravo odkrivali teme o identiteti.

Cilji so: zavedanje o lastni identiteti in identiteti drugih, iskanje skupnih oz. povezovalnih elementov z drugimi ter razvijanje solidarnosti in spoštovanja do drugih.

Udeleženci se razdelijo v pare in se predstavijo drug drugemu. Potem naj se pogovorijo o tem, kaj je ob prvem srečanju pomembno izvedeti drug o drugemu (starost, ime, nacionalna pripadnost, poklic oz. šola, glasbeni okus, hobiji, družina, kaj ima kdo rad in kaj ne ipd.). V naslednjem koraku udeleženci iščejo koliko skupnega imajo med seboj. Na list papirja zapišejo predstavitev svoje identitete v osmih točkah in sicer v obliki osemkrakega lika (rada potujem, sem javna uslužbenka, rada hodim v naravo, sem mati, žena, Slovenka, glasbe ne poslušam, sem dipl. pravnica).

Potem udeleženci like z opisi primerjajo in pri tistih delih identitete napišejo tistega s katerim si ta del identitete delita (oba napišeta drug drugega).

Do tukaj imajo na voljo 15 minut, nato sledi skupni pogovor in odgovori na vprašanja: Kateri deli naših identitet so skupni in kateri individualni? Koliko podobni oz. različni smo si v skupini? Ali imamo več skupnih ali povezovalnih delov?

Zadnji del delavnice namenimo možganski nevihti, in sicer v dva stolpca zapišemo dele identitete na katere lahko vplivamo, jih izbiramo in oblikujemo ter tiste, ki s katerimi se rodimo. Delavnica je prirejena po delavnici Kdo smo jaz (Brander 2003: 128-130).

LITERATURA:

- Armstrong, John. 191. Pristop k nastanku narodov. V Študije o etnocentrizmu, ur. Rudi Rizman. Ljubljana, Knjižna zbirka Krt.

- Brander, Patricia in drugi (ur.). 2003. Kompas: Priročnik za učenje mladih o človekovih pravicah.
- Intercultural education. Dostopno prek:
http://www.ncca.ie/uploadedfiles/publications/Interc%20Guide_Eng.pdf (7.9.2012)
- Južnič, Stane. 1993. *Identiteta*. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- Nastran Ule, Mirjana. 2000. *Sodobne identitete: V vrtincu diskurzov*. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče.

6 JEZIK

6.1 JEZIK IN KULTURA

Jezik je ena izmed najbolj pomembnih komponent posameznikove identitete. V Evropski uniji 450 milijonov ljudi govori več kot 60 uradnih jezikov. Kljub visokemu vrednotenju večjezičnosti pa je za evropske družbe značilno dojemanje enojezičnosti in monokulturnosti kot najbolj naravno stanje, kar pa je v nasprotju z dejanskimi praksami večkulturnosti. Kot navaja Petrovičeva (v Klopčič 2010: 40) je dokaz tega stavek, ki ga v Sloveniji pogosto izgovorijo in sicer: V Sloveniji govorimo slovensko. Kot navaja gre za postavljanje enačaja med narodom in jezikom kot nekaj naravnega, kar pa ne drži. Jezik igra v družbi pomembno vlogo kot simbol identitete in ima vrednost kulturne vrednote, hkrati pa je tudi sredstvo izključevanja. Izključujejo se tisti državljani, ki ne sodijo v prevladujoči model enojezičnosti in monokulture, kamor navadno zdrsnejo manjšinske in priseljske skupnosti.

Slovenska zakonodaja priznava pravice samo avtohtonim manjšinam (italijanski in madžarski) ter deloma tudi romski.

Raba drugih jezikov se krči na področje zasebnega. Zaradi tovrstnih praks in pritiskov družbe doživljajo govorniki svoj jezik kot manj vreden, zato govorniki ob govorjenju maternega jezika doživljajo občutke sramu in strahu. Slovenska obremenjenost z rabo drugih jezikov na javnih prostorih je povezana z ideologijo o ogroženosti in majhnosti slovenskega jezika. Roterjeva poudarja, da je potrebno občutek ogroženosti razumeti širše. Izvira namreč iz maloštevilne slovenske populacije, ki se je skozi zgodovino počutila ogroženo s strani nacij, ki predstavljajo pomembne druge (Roter v Petrovič 2010: 43).

Spodbujanje za večjezičnost, je v domeni vseh družbenih akterjev. Najprej družine, ki morajo gojiti pozitiven odnos tako do maternega kot tudi slovenskega jezika. Na pritiske in stereotipe bodo lahko ustrezno reagirali zgolj tisti posamezniki, ki bodo odraščali kot samozavestne osebnosti z zavedanjem o prednostih svoje večjezične in večplastne identitete. Pomembno vlogo igrajo tudi lokalne skupnosti, ki lahko spodbujajo kulturni in jezikovni pluralizem z različnimi kulturnimi dogodki in založenost knjižnic z literaturo v drugih, tudi manjšinskih jezikih. Država pa mora spodbujati ozaveščanje svojih državljanov o večjezičnosti in večkulturnosti ter skrbeti za razvoj pozitivnega odnosa do Slovenije pri neslovenskih državljanih ter lažje sprejemanje drugačnosti pri Slovencih.

6.1.1 Romski jezik

Romski jezik ima mnogo narečij, ki so tako različna, da se govorniki med različnimi narečji ne razumejo več. Romski jezik izhaja iz sanskerta, staroindijskega jezika. Romski jezik nima trdnjših jezikovnih pravil, je zelo fleksibilen in vključuje veliko sestavljenk. Raba romskega jezika je bila v preteklosti večkrat prepovedana (Šiftar 1970: 156). V Sloveniji so prisotna 3 narečja in sicer dolensko in prekmursko romsko narečje ter jezik skupine Sintov. Osnovnih in najpomembnejših del, kot so šolski učbeniki, slovnica in znanstveno utemeljen slovar, ki bi zajemal vsa tri narečja, še ni (Štrukelj 2004).

Pomemben podatek o rabi romskega jezika je tudi število Romov, ki ga govori in sicer v Evropi je to zgolj 40% Romov. V Sloveniji pa se je na zadnjem popisu prebivalstva za Rome opredelilo 3.000 posameznikov od skupaj 10.000 in romski jezik kot materni jezik navedlo 4.000 posameznikov.

Romi pogosto pod vplivom nenaklonjenega okolja ne razvijejo pozitivne samopodobe, zato se tudi redko zavedajo svoje prednosti večjezične in večplastne identitete. Posledica tega je, da se Romi ne opredeljujejo kot Romi, mnogi so svoj jezik pozabili in se asimilirali, izgubili stik s svojo kulturo. Mnogi se opredelijo za Slovence in kot primarni jezik navedejo slovenski jezik, saj menijo, da bodo tako bolje sprejeti v družbi.

6.2 DELAVNICA: Jezikovni kolaž

Udeleženci se razporedijo v skupine do 5 oseb. Delavnica poteka 30 minut. Skupine naj bodo formirane večjezično. Vsak v skupini se ostalim predstavi v maternem jeziku (ime, starost, poklic, zanimanja ipd.). Po prvem krogu predstavitev pa se člani skupine naučijo nekaj besed in fraz drugih jezikov, ki bi jih lahko uporabili v vsakdanjem življenju (pozdravi, preprosta vprašanja in odgovori, štetje, dnevi ipd.)

POGOVOR:

Kako ste doživeli druge jezike?

Kaj se vam je zdelo najbolj zanimivo pri učenju in predstavitvah?

Kaj ste se naučili?

Ali ste že doživeli občutke sramu in strahu ob govorjenju svojega maternega jezika?

Ali se vam zdi pomembno, da ljudje lahko govorijo svoj materni jezik v vseh sferah? Zakaj?

Kaj veste o romskem jeziku? Ali veste koliko narečij ima v Sloveniji romski jezik (3)? Iz katerega jezika izhaja primarno (Sanskrt, Indija)? Koliko Romov govori še materni jezik (40%)? Kako se prenaša romski jezik (ustno izročilo, skupnega slovarja z vsemi tremi narečji še nimamo)?

LITERATURA:

- Petrović, Tanja. 2010. »Večjezičnost kot prednost?«. V Vera Klopčič (ur.). 2010. Živeti skupaj: Usposabljanje kulturnih menedžerjev. Zbornik predavanj. Str. 40-45. Novo mesto, Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto.
- Šiftar, V. 1970. Cigani: minulost v sedanosti. Murska Sobota, Pomurska založba.
- Štrukelj, Pavla. 2004. Tisočletne podobe nemirnih nomadov: zgodovina in kultura Romov v Sloveniji. Ljubljana, Družina.

7 STEREOTIPI, PREDSDOKI IN DISKRIMINACIJA

7.1 STEREOTIPI

Prvi je izraz uporabil Walter Lippman, ki je stereotipe opredelil kot «selektivne, samoizpolnjujoče in etnocentrične sodbe, ki vodijo v zoženo, nepopolno, pristransko in neustrezno (parcialno) reprezentacijo sveta okrog nas» (Ule 2004: 159). Pogosti so ravno stereotipi do manjšin, ki stereotipe pogosto ponotranjijo in se v skladu s stereotipom tudi vedejo. Mirjana Ule (2004) nadalje ugotavlja, da so stereotipi posplošitve na vse člane skupine pri čemer gre za proces pripisovanja lastnosti posameznikom na podlagi njihove skupinske pripadnosti, ki ni povezana z njihovimi individualnimi lastnostmi. Stereotipi so zmotni in škodljivi, saj povzročajo diskriminacijo, torej vedenje, ki je obremenjeno s predsodki. Stereotipi so poenostavitve kompleksne realnosti, ki ne odražajo realnosti in so rezultat sklepanja na podlagi omejenih in nezadostnih informacij. So sodbe o vseh, ki ne veljajo za nikogar.

7.2 PREDSDOKI

Predsodki so nepreverjena, neupravičena, neargumentirana in nepreverjena stališča, ki jih spremljajo močni čustveni impulzi in so odporni proti spremembam (Rot v Ule 2004). Predsodki se manifestirajo v »nespoštljivem, netolerantnem in prezirljivem odnosu do drugih in drugačnih, na primer pripadnikov drugih narodov, etničnih skupnosti, ras, kultur, do oseb z drugačnimi načini življenja, religioznimi, spolnimi usmeritvami itd.« (Ule, 2004: 165).

7.3 DISKRIMINACIJA

»Diskriminacija je pojem, ki se pogosto napačno uporablja za označevanje vsakršnega kršenja pravic. Vendar je diskriminacija kršenje točno določene pravice, to je pravice do enakega obravnavanja na vseh področjih, kot so zaposlovanje, izobraževanje, dostop do dobrin in podobno« (Kogovšek in Petković 2007: 11). Če sta dve osebi v trgovini postreženi na različen način samo zaradi tega, ker je ena oseba pripadnik etnične skupnosti Romov, potem gre za diskriminacijo. Kršitev enakega obravnavanja ali diskriminacija je pogosto prepletena tudi s kršitvami drugih pravic. Nadlegovanje je diskriminatorno, če imajo šala, pripomba in podobno dokazljivo zastrašujoč, sovražen, ponižujoč, sramotilen ali žaljiv učinek na žrtev.

Poznamo več oblik diskriminacije: posredna, neposredna, institucionalna, večplastna, nadlegovanje, povračilni ukrepi, etnično profiliranje, sovražni govor in dajanje navodil za diskriminacijo.

Diskriminacijo lahko povzroči aktivno ali pasivno ravnanje oz. obnašanje, ki je zasnovano na predsodkih. Pri aktivnem delovanju storimo dejanje, ki nekoga diskriminira, pri pasivnem ravnanju pa opustimo določeno ravnanje, ki bi diskriminacijo lahko preprečilo. »Do diskriminacije lahko pride tudi v primerih, ko so različne osebe ali skupine obravnavane enako, pri tem pa niso upoštevane medsebojne razlike, ki zahtevajo drugačno obravnavo« (Kogovšek in Petković 2007: 11).

7.4 STEREOTIPI IN PREDSDOKI O ROMIH

Kot ugotavlja Svet Evrope v svoji kampanji »Dosta!«, večina socialnih programov in politik, ki so usmerjena na reševanje vprašanj povezanih z dostopnostjo Romov do stanovanja, izobrazbe, zaposlitve in stanovanja niso dovolj učinkovita. Primarni razlog za obstoječe stanje je med drugim povezan z globoko zakoreninjenimi predsodki in diskriminacijskimi praksami, ki se izvajajo na sistemski ravni in s strani večinskega prebivalstva.

Ko pomislimo na Rome, se nam poraja več stereotipnih predstav: Romi se preživljajo s prosjačenjem in krajo, ne želijo delati, ne želijo, da njihovi otroci obiskujejo šolo, ne želijo se vključiti v družbo, v kateri živijo, raje živijo v zanemarjenih predmestjih, so glavni akterji v trgovini z ljudmi. Vendar vprašanje je, koliko zares poznamo Slovence drugih narodnosti – Rome.

Odnosi med Romi in Neromi so namreč zelo kompleksni, vodijo jih globoko zasidrani predsodki in stereotipi, ki se medgeneracijsko prenašajo, in dokler ne bodo narejeni najprej majhni koraki v posameznih lokalnih okoljih, ki bodo dolgoročno pripomogli k spoznavanju, spoštovanju in zaupanju med posamezniki, skupinami in skupnostmi, ocenjujemo, da večjega izboljšanja položaja na tem področju ne bo (Informacijski urad Sveta Evrope v RS in Urad za narodnosti RS, Kampanja Dosta!)

Po mnenju Klopčičeve (2010) se pri izražanju nestrpnosti in sovraštva do romske skupnosti v Evropi pojavljata dva fenomena - fenomen zanikanja posebne etnične pripadnosti Romov in lastne identitete ob sočasnem razširjenem prepričanju o prirojelih negativnih lastnostih pripadnikov romske skupnosti in iz tega izhajajoče povezovanje vseh Romov z delikvenco in kriminalom.

Romi so izpostavljeni neposredni in posredni diskriminaciji. Neposredno diskriminacijo se lahko prepozna, saj gre za neenako obravnavo zaradi etnične pripadnosti (prepoved vstopa v lokale trgovine, zmerjanje in žaljenje...) Posredna diskriminacija se kaže kot na videz nevtralen kriterij, ki je enak za vse, v praksi pa se izkaže, da imajo ta merila diskriminatoren učinek na določene posameznike ali skupine ljudi, ki so nesorazmerno bolj prizadeti (Kogovšek in Petković, 2007: 16). Obravnavanje ljudi enako ni ekvivalentno obravnavanju ljudi enakopravno.

7.5 DELAVNICA: Stopi korak naprej

Delavnica »Stopi korak naprej« je povzeta po aktivnosti Kompassa (v Brander in drugi 2003_214-218).

Vprašanje neenake obravnave in enakopravnosti. Vsi smo enakopravni, vendar nekateri so bolj kot drugi. Udeleženci bodo poskušali doživeti, kaj pomeni biti drugačen in socialno izključen, kar je posledica diskriminacije in izključevanja.

Cilji: razvili bomo empatijo do drugačnih, ozavestili neenake možnosti v družbi ter ozavestili nekatere posledice pripadanja določeni družbeni oz. kulturni skupini.

Teme: diskriminacija, ksenofobija, revščina in splošne človekove pravice.

Delavnica poteka 60 minut, vanjo se vključi od 10 do 30 udeležencev.

1. Udeležencem razdelite kartice za igro vlog. Vzamejo naj si nekaj minut in razmislijo o svoji vlogi. Kartice ne smejo nikomur pokazati. Ko razmišljajo o svoji vlogi jim preberite vprašanja: Kakšno je bilo tvoje otroštvo, v kakšni hiši si živel, kaj so delali tvoji starši in kakšno družino si imel?

Kakšno je zdaj tvoje življenje? S kom se družiš in kaj delaš zjutraj, popoldne in zvečer? Kakšen je tvoj življenjski stil? Koliko zaslužiš za preživetje na mesec? Kaj počneš v prostem času in med dopustom? Kaj te razveseljuje in česa se bojiš?

Nato se jim pove naj se v tišini postavijo v ravno črto ob steni ter se jih informira o tem, da bodo slišali več trditev in dogodkov. Vsakič, ko bo kateri izmed njih na slišano trditev odgovoril z da, stopi korak naprej, če odgovori z ne, ostane na mestu.

Na koncu pogledajo svojo pozicijo in nekaj trenutkov razmislijo kje so. Še vedno ne razkrijejo svoje vloge in se posedejo po prostoru.

Kartice za igro vlog: Ti si nezaposlena mati samohranilka. Ti si ilegalni pribežnik iz Kurdistanu. Ti si muslimansko dekle in živiš z globoko vernimi starši. Ti si predsednik podmladka trenutno vladajoče politične stranke. Ti si hči lokalnega direktorja banke in študiraš ekonomijo. Ti si sin staršev, ki živijo v romskem naselju. Ti si hči brezposelnih staršev. Ti si invalid, ki se lahko giblje le s pomočjo invalidskega vozička. Ti si 17-letno romsko dekle, ki nima dokončane osnovne šole. Ti si HIV-pozitivna prostitutka srednjih let. Ti si nezaposlen učitelj in živiš v državi katere jezika ne poznaš dovolj dobro. Ti si 24-letni migrant iz Gane. Ti si kitajski priseljenec, ki je lastnik uspešne restavracije. Ti si ameriški veleposlanik, v državi kjer trenutno prebivaš. Ti si lastnik uspešne uvozno-izvoznega podjetja. Ti si upokojenec z minimalno pokojnino. Ti si nekvalificiran delavec propadle tekstilne firme. Ti si partnerica mladega uspešnega umetnika, ki je zasvojen s heroinom. Ti si 20-letna lezbijka. Ti si 30-letni brezdomec. Ti si gradbeni delavec in si prišel z zaposlitveno agencijo iz Bosne.

Seznam se prebere počasi, s premori, da lahko udeleženci naredijo korak naprej.

V življenju še nikoli nisi imel resnih finančnih težav. Živiš v lepi hiši s televizijo in vrtom. Imaš občutek, da družba, v kateri živiš, spoštuje tvoj jezik, kulturo in vero. Imaš občutek, da drugi tvoje mnenje glede socialnih in političnih vprašanj slišijo in upoštevajo. Ljudje prihajajo k tebi po različne nasvete. Ni te strah, da te bo ustavila policija. Veš kam se obrniti po nasvet in pomoč, če jo potrebuješ. Zaradi tvojega porekla te še nikoli ni nihče pogledal postrani. Uživaš zadovoljivo socialno in zdravstveno varstvo, ki je primerno tvojim potrebam. Počitnice si privoščiš vsaj enkrat letno. Svoje prijatelje lahko povabiš k sebi domov na večerjo. Tvoje življenje je zanimivo in v svoji prihodnosti razmišljaš zelo pozitivno. Imaš možnost študirati in si izbrati poklic, ki te veseli. Ni te strah, da bi te nadlegovali ali napadli na cesti ali v medijih. Lahko voliš na lokalnih in državnih volitvah. S prijatelji in sorodniki lahko odkrito praznuješ

vse najpomembnejše verske praznike. Brez težav se lahko udeležiš mednarodnega izobraževalnega seminarja ali tečaja v tujini. V kino ali gledališče lahko greš vsaj enkrat tedensko. Za prihodnost tvojih otrok te ne skrbi. Nova oblačila si privoščiš vsaj enkrat na 3 mesece. Lahko se zaljubiš in poročiš z osebo po lastni izbiri. Imaš občutek, da družba v kateri živiš, ceni in spoštuje tvoja znanja in sposobnosti. Imaš dostop do interneta ter ga redno in koristno uporabljaš. Doma imaš svojo sobo ter vso potrebno infrastrukturo. V javnosti lahko brez strahu uporabljaš svoj materni jezik.

POGOVOR:

- Kako ste se počutili, ko ste stopali korak naprej oz. ste ostali na mestu? Tisti, ki ste velikokrat naredili korak naprej – kdaj ste opazili, da se drugi ne pomikajo tako hitro kot vi naprej?
- Ali ste imeli občutek, da so bile med trditvami kdaj namenoma prezrte človekove pravice?
- Ali lahko uganete katere vloge so igrali drugi? Razkrijete svoje vloge.
- Ali je bilo težko odigrati vašo vlogo? Kako ste se predstavljali v tej vlogi?
- Ali bi lahko rekli, da je bila vaja tudi odsev te družbe?
- Katere človekove pravice so bile izpostavljene pri vsaki izmed vlog?
- Kao bi lahko zmanjšali neenakost v družbi?

LITERATURA:

- Brander, Patricia in drugi (ur.). 2003. Kompas: Priročnik za učenje mladih o človekovih pravicah.
- Klopčič, Vera. 2010. »Romi so šele začetek. Tudi drugi pridejo na vrsto«. MMC RTV SLO. URL Dostopno prek: : <http://www.rtv slovenija.si/slovenija/romi-so-sele-zacetek-tudi-drugi-pridejo-na-vrsto/240019> (1.9.2012)
- Kogovšek, Neža in Brankica Petković. 2007. O diskriminaciji: priročnik za novinarje. Ljubljana, Mirovni inštitut - Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
- Ule, Mirjana. 2004. *Socialna psihologija*. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.

- Informacijski urad Sveta Evrope v RS in Urad za narodnosti RS. Priročnik. Dosta!Dovolj. Osvobodimo se predsodkov, spoznajmo Rome!. Dostopno prek:
http://www.svetevrope.si/res/dokument/download16d5.pdf?id=/res/dokument/11388-_1.pdf&url=/res/dokument/11388-_1.pdf&title=prirocnik_dosta_dovolj_osvobodimo_se_pre.pdf (3.9.2012)